

Avrasya-Bir Vakfı
Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi
(ASAM)

ASAM alışması

Türk Tarihinin
ve Geleceğinin
Jeopolitik erevesi

Prof. Dr. Ümit Özdağ

ANKARA, 2003

Avrasya-Bir Vakfı
ASAM Çalışması
Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi

ASAM Yayınları Sayı: 3

Türk Tarihinin ve Geleceğinin Jeopolitik Çerçevesi

ASAM

Konrad Adenauer Cad. No: 61, 06550, Yıldız, Çankaya, ANKARA

Tel: (0312) 491 60 70 (Pbx) Fax: (0312) 491 60 99

Web Site: <http://www.avsam.org> E-mail: asam@avsam.org

AVRASYA STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ (ASAM)

Stratejik araştırma, geleceğin tesadüfe bırakılmadan mümkün olduğunca şekillendirilmesi amacı ile, gelecekte iddiası olan devletler ve şirketler tarafından yapılan araştırmadır. Gelecekteki tek aktör sadece araştırmayı yapan değildir. Araştırmayı yapanın aynı alanı paylaştığı unsurların hepsi geleceğin aktörleri arasındadır. Stratejik araştırmayı yapan sadece kendi geleceğini değil, diğer aktörlerin geleceklerini de incelemek durumundadır.

Türkiye gibi bölgesel bir güç olmanın ötesinde mirasın getirdiği sorunları da omuzlamak zorunda olan bir ülkenin stratejik araştırmaya duyduğu ihtiyaç, birçok devletin duyduğu ihtiyaçtan daha yoğundur. Ancak Türkiye bu gereğin bilincinde olmasına rağmen bir stratejik araştırma kuruluşunun oluşması çok gecikmiştir.

Avrasya-Bir Vakfı Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM), geleceği senaryolandırma ve yönlendirmenin temel aracı olan stratejik analizi gerçekleştirmek amacı ile kurulmuş olan Türkiye'deki ilk stratejik veri bankası ve stratejik araştırma merkezidir. ASAM, Türkiye için çok yeni olan kadro ve çalışma yapısı ile Türkiye'de bir ilki temsil etmektedir.

ASAM'da bir araya gelen ekibin Türkiye'de bir benzerini bulmak mümkün değildir.

Çok yönlü bir güvenlik anlayışını değişik disiplinlerin katkıları ile geliştiren ASAM, ülkemizde jeopolitik ve jeoekonomik kültürün yerleşmesi açısından yeni bir aşamayı oluşturmaktadır. ASAM'da bir araya gelen ekip; uluslararası ilişkiler, siyasetbilimi, sosyoloji, askeri, dışişleri, istihbarat, iktisat, işletme, enformasyon, ilahiyat, sosyalpsikoloji ve enerji disiplinlerinin oluşturduğu ortak bir akıl ile Türkiye için yeni bir mesleği, stratejik analizciliği geliştirmektedir.

Bölge ve konu uzmanlığı çerçevesinde bütün dünyadaki gelişmeleri tarihsel ve toplumsal bağlamı içinde gören ASAM analizcileri, “ne oldu?” ve “niçin oldu?” sorusuna değil, “niçin olacak?” sorusuna cevap aramaktadırlar.

Dünyada ve bölgemizde barış ve refahın tesadüfe bırakılmaması ve önceden şekillendirilmesi gereğine inanan ASAM, stratejik araştırma alanında yaptığı çalışmalarla “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” ilkesine en doğru ve etkili katkıyı yapacağı inancı içindedir.

Prof. Dr. Ümit ÖZDAĞ

Türk Tarihinin ve Geleceğinin Jeopolitik Çerçevesi*

Türkiye son oniki yılını yoğun bir bunalım süreci içinde geçirmiştir ve bu bunalım hâlen sona ermiş değildir. Bunalım, çok boyutlu ve yaşamın bütün alanlarını kapsayıcı bir niteliğe sahiptir. Türkiye, politik, ekonomik, sosyal, ahlâkî, kültürel, etnik ve askerî boyutları içeren bir krizden geçmektedir. Yaşanan kriz, devleti ve toplumsal yapıyı sarsmış, değerler sisteminde yıpranmalara neden olmuştur.

Krizin yarattığı en büyük tahribat, Türkiye Cumhuriyeti'nin yurttaşlarının beyinlerinde ve yüreklerinde meydana gelen tahribattır. İnsanımız, ülkesine, devletine, geleceğine ve kendisine olan güvenini yitirmektedir. Mevcut siyasi elit, genel yaklaşımı ile Türkiye'nin sorunlarını kendi yetenekleri ile aşmaya muktedir bir ülke olmadığı düşünce ve inancını savunmaktadır. Genel bir kötümserlik havası Türkiye'nin üzerini kaplamıştır.

Oysa, Türkiye'nin dar bir tarihsel perspektife sıkışmayıp, geniş bir tarihsel açıdan bakınca, gelecek için umutsuz olmaya, öz güvenini yitirmeye, küçük beklentilerin ve hedeflerin peşinde koşmaya hakkı yoktur.

Türk tarihi ve Türk tarihinin sahip olduğu jeopolitik, bu jeopolitik üzerinde oluşturulan Türk uygarlığı, her türlü kötümserliğin yanlış, haksız ve temelsiz olduğunu ortaya koymaktadır. Türk ulusu ile ilgili her türlü analizde akıllarda tutulması gereken temel husus, Türk ulusunun tarihin en kıdemli uluslarının başında geldiğidir. Bugün dünya milletler ailesinin birçok önemli mensubu, tarihin değil sujesi, objesi bile değilken, Türkler tarihin en dinamik unsurlarından, yön vericilerinden birisi olarak tarih sahnesindedirler.

Toplamı 85 milyon km² olan Asya, Avrupa ve Afrika'dan oluşan Dünya Adasının 55 milyon km²'si tarihin değişik dönemlerinde Türk halkları tarafından hakimiyet ve/veya yaşam sahası haline getirilmiş, hükmedilmiştir. Tarih, Türk milletini onca acımasızlığına rağmen, gömememiştir, gömemeyecektir.

200 milyar Amerikan Dolarına ulaşan iç ve dış borçlar, Türkiye'nin son 50 yılına damgasını vuran yeteneksiz ve büyük ölçüde çürümüş olan Türk siyasi eliti, Türkiye'nin aşabileceği küçük engellerdir ve 100 sene sonra Türk tarihini yazan tarihçiler için bugünün siyasi eliti ancak bir dipnot detayı kadar önem taşıyacaktır.

Esasen, 21. yüzyıla girerken, Türkiye ve Türkiye'nin ötesinde bütün bir Türk Dünyası, 16. yüzyıldan bu yana en şanslı olduğu yüzyıla girmiştir. 16. yüzyıl "Türk Yüzyılı" diye de adlandırılır. Bu yüzyılda dört ayrı devlet çatısı altında örgütlenmiş olan Türkler, 85 milyon km² olan eski dünyanın 40 milyon km²'sini kontrol altında tutmaktadırlar. Sadece Osmanlı İmparatorluğu'nun yayıldığı alanın 19 milyon km² olduğu hatırlanmalıdır.

17. yüzyılın başında, 1601'de İstanbul'da Türk imparatorluğunu yönetenlerin, dönemin süper gücünü yönettikleri sabittir. Ancak, gücünün zirvesinde gibi görünen bu güç, öte yandan Hristiyan Batı ve Hristiyan Kuzeyin iç hatlar kısılcasına düşmeye başlamıştır.

1701 yılı, 1699'da gerçekleşen Karlofça'nın üzerinden geçen iki yılın ardından, Karlofça'nın şokunun devam ettiği bir yıldır. 1801 ise gerilemenin belirginleştiği, 16. yüzyılda geniş bir alanda başlayan iç hatlar kıskacının sıkışmaya başladığı bir dönemdir. Napolyon orduları, Mısır'a çıkmışlardır. Yunanistan'ın ve Sırbistan'ın kopuşları yakındır. Kafkasya'da Rus işgal savaşları başlamanın arifesindedir. Türkistan'da Rusya ilerlemektedir.

1901 ise 1918'e kadar sürecek milli felâketlerin habercisidir. Burada çok kısaca özetlenen, 500 yılı daha Türk tarihinin jeopolitik konseptine yerleştirirsek, karşımıza çıkan manzara şudur:

Ön-Türklerin, yani Sümerlerin, Kimmerlerin, Anav, Kelteminar kültürlerinin, İskitlerin doğduğu alan, Avrasya coğrafyasıdır. Burada kastedilen Avrasya, Anadolu ve Mezapotomya'yı da kapsamaktadır. Ancak, daha sonraki dönemde, Hunlar ile birlikte, Türklerin Anadolu ve Mezapotomya'dan Asya'ya çekildikleri ve bu alanla sınırlı ve dünya siyaseti ölçeğinde ilgilendikleri bilinmektedir. O günlerin yeni sürecinde, bugünkü Moğolistan ile Çin Seddi kuzeyi arasındaki alandan Karaorman Avrupası'na ve Balkanlar'a kadar uzanan geniş stepleri kapsayacak şekilde, Avrasya üzerinde egemenlik kurdukları görülür. Ancak, Çin İmparatorluğu karşısında tedrici, fakat kesin bir yenilgiye uğrayarak, bir anlamda Göktürkler dönemi sonunda batıya doğru itilen Türkler, Uygurlar ile birlikte, siyasî ağırlıklarını bugünkü Moğolistan'dan Türkistan'a kaydırmışlardır. Karahanlı ve Gazneliler ile Türkistan-Hindistan-İran üçgeninde hakimiyet kuran Türkler, Dandanakan Savaşı'nın (1040) Selçuklulara yolu açmasıyla, İran platosu üzerinden Anadolu'ya tekrar ulaşmışlardır.

1071, Türklerin Anadolu'ya üçüncü girişlerinin değil, kitlesel olarak girişlerinin tarihidir. Esasen Türklüğün Anadolu'daki tarihinin Sümerler ile başladığı bilinmektedir. 1 Saka Türkleri'nin ve Hunlar'ın da Anadolu'ya girdikleri bilinmektedir. Daha sonra, MS 4., 5. ve 6. yüzyıllarda Türkleri, Anadolu'da Balkanlar'dan ve Kafkaslar'dan gelip yerleştirilen bir kavim olarak görürüz. Bizans ile işbirliği yapan bu kavimlerin birçoğu Hıristiyanlaşmışlardır. Abbasi ordusundaki Türk hassa birliklerinin de Tarsus'dan başlayıp Erzurum'a kadar uzanan hat üzerine yerleştikleri bilinmektedir. Özellikle 9. yüzyılda bu bölgelerdeki Türk nüfusu artmış, Eskişehir'e kadar uzanan hatta birçok kent, geçici olarak Türkler tarafından işgal edilmiştir.

Güneydoğu ve Doğu Anadolu'daki Türk askeri varlığına Bizans, ancak 928-964 arasında son vermiş; Erzurum'dan Adana'ya kadar olan bölge, Bizans orduları tarafından geri alınmıştır. Bu bölgedeki Türklerin yenildikleri dönemde, 100.000 atlı çıkardığı bilinmektedir; yani, sayıları küçümsenecek bir ölçüde değildir.

Selçuklular'ın ilk Anadolu seferini, 1015-1016'da Çağrı Bey gerçekleştirmiştir. Daha sonraki yıllarda Selçuklular, Anadolu'nun sınırlarını, özellikle de Güney Kafkasya'yı denetim altına almışlardır. 18 Eylül 1049'da Kutalmış Bey'in kazandığı Pasin Muharebesi, askeri açıdan, Malazgirt'ten daha az önemli değildir ve Bizans 100.000 esir vermiştir. 1054'te Tuğrul Bey, 1055'de Yakuti Bey Anadolu'ya tekrar girmiş; 1058'de Malatya'yı almışlardır. Selçuklular, 1059'da Urfa'yı kuşatıp, aynı yıl Sivas'ı almış; 1068'de, 60'lı yıllarda Anadolu'ya birçok kez giren Afşin ise Sakarya nehri kıyısına ulaşmış ve yine, Afşin komutasındaki Türk ordusu, 1070'de Denizli'ye girmiştir.

Böyle bir çalışma için oldukça ayrıntılı sayılabilecek bu izahların nedeni, Türklerin Anadolu'ya aniden, 1071 yılında Malazgirt'te gelmediklerini; hem tarihsel ve etnik bir derinliğe sahip olduklarını hem de bu coğrafyada hakim siyasi ve askeri güçlerle, 1071 öncesindeki 50 yıl içinde değişik boyutlarda mücadele içinde olduklarını vurgulamaktır. Bu mücadelenin bir başka boyutta ve aynı tarihlerde Orta Avrupa ve

Balkanlar'da da cereyan ettiği, fakat ortaya Anadolu'da olduğu gibi kalıcı sonuçlar çıkmadığını göz önünde tutmak gerekir.

Malazgirt 1071'in önemi, bir Avrupa devletinin, Doğu Roma'nın, nihai olarak yenilmesi ile Anadolu'nun, bir Avrupa devleti topraklarının, Türklerin kesin hakimiyetine girmesi ile bağlantılıdır. Nitekim, 1071'den dört sene sonra, Süleyman Şah, İznik'i taht şehri ilân etmiştir. İznik'in Türk başkenti olması ve 325 konsilinin toplandığı Ayasofya Kilisesinin cami yapılması Avrupa'da şok etkisi yaratmıştır. Anadolu'nun fethi, 1083'de tamamen bitmiştir.

2. binyıla girerken gerçekleşen bu gelişme, Türklerin 1000 ile 2000 yılları arasındaki jeopolitik çerçevelerini belirlemiştir. Oğuz Türkleri'nin önemli bir bölümü için hedef batıya, Avrupa'ya ilerleyerek, Avrupa kıtası üzerinde hakimiyet kurmak olmuştur. Öte yandan, Asya'da kalan Türkler için doğuda Çin, batıda Osmanlı, güneyde Hint ve kuzeyde Sibiry tundralarının çevirdiği ve tıkadığı ölü bir jeopolitiğin hakim olduğu dönem başlamıştır.

Denizlerden ve İpek Yolu'nun niteliğini yitirmesi ile birlikte, dünya ticaret yollarından uzak kalan bu coğrafya, gerçi Cengiz ve Timur gibi cihangirler çıkararak belirli süreçlerde Asya'nın tümüne yakın bir alana ve Doğu Avrupa'ya yayılan imparatorluklar kurduysa da, bu imparatorlukların da siklet merkezi daima İç Asya olmuştur. Ve bu imparatorluklar, siklet merkezinin jeopolitik zayıflığı yüzünden, hızlı dağılıp ve çöküşler yaşamışlardır.

Öte yandan Avrupa'nın Anadolu'nun fethine ilk tepkisi, Malazgirt'ten 24 sene sonra olmuş, 1095'de ilk Haçlı Seferi gerçekleşmiş ve 1270'e kadar yedi Haçlı Seferi yapılmıştır. Türk ilerleyişi ise, bazı kısmî gerilemelere rağmen kesintisiz bir şekilde devam etmiştir. Türkler Anadolu'dan Avrupa'ya ilk adımlarını 1352'de atmışlar; 101 sene Balkanlar'da ilerledikten sonra, 1453'te İstanbul'u fethetmişlerdir. Bu yüz sene içerisinde, I. ve II. Kosova, Niğbolu, Sırp Sındığı, Ankara Savaşı vardır. İstanbul'un 1453'te fethi, Avrupa'nın zihnî haritasında bir kayma yaratmış ve Avrupa sınırlarını İstanbul'a kadar geri çekmiştir.

İstanbul'un fethinden sonra, önce Balkanlar'daki varlığını sağlamlaştıran Osmanlı, daha sonra Kırım'ı ve Doğu Karadeniz bölgesini sınırları içine katarak kuzeye karşı güvenliğini sağlamıştır. Yavuz Dönemi'nde, İran ve Suriye/Mısır'daki Türk devletlerini yenerek sırtını, doğusunu güvence altına almıştır. Yavuz'u doğuya dönen ilk Osmanlı sultanı yapan, eğer Fatih'in Trabzon'u fethi ve Akkoyunlu Devleti'ni yıkan seferi doğu sayılmaz ise, İslâm'ı devlet ideolojisinde bir vurgu noktası yapması değil, İran-Türk imparatorluğu'nun Osmanlı'ya şıayî ideolojik bir araç olarak kullanarak meydan okumasıdır. Diğer bir ifadeyle, iki imparatorluk arasında rekabet din değil, jeopolitiktir. İslâm'ın farklı yorumları sadece bir iktidar aracı olmuştur.

Doğuda imparatorluğun sınırları güvence altına alındıktan sonra, Avrupa içine yönelik Osmanlı ilerlemesi devam etmiş; 1521'de Balkanlar'ı Avrupa'nın geri kalan kısmına bağlayan Belgrad, 1526'da Budapeşte alınmış, 1529'da ilk kez Viyana'nın önüne gelinmiştir. Artık, Osmanlı, gücünün ve jeopolitik yayılışının zirvesindedir. Ancak, bu zirveden düşüş, sanıldığı kadar hızlı da olmamıştır. Kanunî 1566'da ölmüştür.

Onun ölümünden 30 yıl sonra, 1596'da Türkler, Haçova'da Kocatepe'den önceki son büyük meydan muharebelerini kazanmışlardır. İmparatorluğun genişlemesi hızını kaybetse dahi devam etmiştir. 1669'da, yani Kanunî'nin ölümünden 103 sene sonra, Girit fethedilmiştir. Artık Osmanlı'nın batı karşısında ezici bir üstünlüğü yoktur; ama tek başına başa çıkılmazlık konumunu da yitirdiği söylenemez. Belirgin bir askerî

üstünlük içinde olduğu söylenebilir. 1677'de ilk Türk-Rus Savaşı gerçekleşmiştir. Osmanlı Türkleri ile Ruslar arasındaki bu çatışmayı, daha sonraki yüzyıllarda, diğerleri izlemiş ve Türk devlet yönetiminin jeopolitik bilincinin şekillenmesinde önemli bir yer tutmuştur.

Klâsik tarih yazımımızın gözden kaçırdığı bir nokta, Osmanlı İmparatorluğu'nun küresel bir iç hatlar kıskacına düşmeye bu dönemde başlamış olmasıdır. İç hatlar kıskacının bir kanadını Ruslar oluştururken diğer kanadını da Batı Avrupa'nın denizci ulusları oluşturmuştur. Rusluk, Osmanlı'nın kuzey kanadından, Altın Ordu mirasının geriye bıraktığı Türk ülkelerini kontrol altına almıştır. Rusların işgal ettiği ilk Türk ülkesi olan Kazan 15 Ekim 1552'de düşmüştür. Osmanlı hâlâ zirvededir. 1556 yılında Tatar Türkleri'nin ikinci başkenti olan Çalım ve yine aynı sene Astrahan Rus işgali altına girmiştir. 1556 yılı aynı zamanda Kanunî'nin öldüğü yıldır. 1557'de Başkurdistan da Moskova'nın hakimiyetine girmiştir.

Daha sonraki dönemde Kırım'ın doğusundan Kafkasya'ya, batısından da, Balkanlara sarkan Rus gücü, Osmanlıyı her iki taraftan sıkıştırmıştır. 1598'de Sibirya Hanlığı, 1606'da Nogay Ordusu Ruslar tarafından ortadan kaldırılır.

Osmanlı, Rus yayılmasının uzun vadede, belki de 100 yıl içinde kendisini sıkıştıracağını görmüş; bunun tedbirini almak için, Sokullu Mehmet Paşa, Don-Volga Kanalı'nı açtırıp Karadeniz'den Hazar Denizi'ne girmeye çalışmıştır. Bu kanalın, hem Türkistan'dan Anadolu'ya Türk göçünü canlandırması düşünülmüş hem de Osmanlı'nın Asya içine yayılan Ruslarla mücadelesi hedeflenmiştir. Ancak Osmanlı bunda başarılı olamamıştır. Rusların açıktan kuşatması devam etmiş, 1632'de Saha-Yakutistan'ı, 1731'de Batı Kazakistan'ı, 1756'da Altay'ı fethetmişlerdir.

Osmanlı'nın güneyden batılı denizci uluslar tarafından kuşatılması ise, Ümit Burnunun keşfedilmesi ve ardından Hint Okyanusu'na ulaşılmasıyla gerçekleşmiştir. Osmanlı, her ne kadar bunun farkına varmış ve oluşturduğu Hint Okyanusu filosu ile mücadele etmeye çalışmışsa da, başarılı olamamış ve geri çekilmiştir.

Şimdi, tekrar Avrupa içindeki Türk ilerlemesine dönersek, 1683'te, yani Birinci Viyana Seferi'nden 154 sene sonra, Türkler, ikinci kez Viyana önüne gelmişlerdir. Viyana'dan geri çekiliş 1699'da Karlofça ile sonuçlanmış ve Osmanlı'nın ilk toprak kaybı gerçekleşmiştir. Karlofça Anlaşması, Kanunî'nin ölümünden 133 sene sonra imzalanmıştır. Bazı tarihçilere göre Karlofça, gerileme döneminin başlangıcını teşkil eder; çünkü Osmanlı ilk kez toprak kaybetmiştir.

Ancak Karlofça'nın nihaî bir mağlubiyet olup olmadığı tekrar sorgulanmalıdır. Çünkü 1739'da, 40 sene sonra, Osmanlı ordusu Almanları yenerek kaybedilen yerleri geri alacaktır. Ancak nihaî ve geri çevrilmez yenilgi, 1768-1774 Savaşı sonunda Ruslar karşısında alınır.2 Çünkü, ilk kez Osmanlı, Türk ve Müslümanların meskûn olduğu bir toprağı kaybeder ve bir daha geri alınamaz. Rus kuşatması dış hatlardan içe yönelir ve doğrudan Osmanlıyı hedef alır. 1783'de Kırım Hanlığı ortadan kaldırılır. Böylece Küçük Kaynarca Anlaşmasıyla 1774'ten 1920'ye 156 sene devam eden büyük bir geri çekiliş başlar.

Fransızların 1801'de Mısır'dan çıkarılması için İngiliz ve Rus desteğine ihtiyaç duyulur. İngilizlerin 1807'de Çanakkale'yi zorlamaları karşısında, Fransız yardımına başvurulur. 1812'de Gagauz Yeri Ruslar tarafından işgal edilir. 1827'de Navarin'de Osmanlı donanması İngiliz, Fransız ve Rus donanmalarının ortak harekâtı ile yakılır ve 1828-29'da Osmanlı orduları Rus Çarlık ordularına yenilirler. 1813-1828 arasında Rus orduları Kuzey Azerbaycan'ı İran Türklüğü'nü yenerek işgal ederler. Fransa

1830'da Cezayir'e el koyar. Rusluk 1822-1848 arasında Kazakistan'ın doğusunu da tamamen ele geçirmiştir. 1828'de Karaçay-Balkarya Moskova'nın hakimiyetine girer. 1865'de Taşkent, 1868'de Buhara Hanlığı, 1873'de Hive Hanlığı, 1875'de Hokand Hanlığı Çarlık orduları tarafından işgal edilir. Ruslar, 1863-1876 arasında Asya'nın merkezinde Kırgızistan'ı fethederler ve 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı Osmanlı için çöküşün başlangıcıdır. 1881'de Aşkabat, Göktepe Türkistan'ın son ordusu, Türkmenler de yenilir ve 1885'de Londra Anlaşması ile Moskova ve Londra arasında Türkistan-Afganistan sınırı belirlenir. Orta Asya Türklüğü'nün tamamen denetime alınmasından sonra, 1912-1913 Balkan Savaşı ile Türklük, Balkanlar'dan tasfiye edilir.

Anadolu'ya yönelik olan bu geri çekiliş, üç kıtadan, Avrupa'dan, Afrika'dan ve Asya'dan geri çekiliştir ve sadece ordunun değil, bir halkın da geri çekilişidir. Türklerin geri çekilişi, özellikle 1878'den sonrası, çok acılı bir geri çekiliştir.

Londra ve Paris için Osmanlı Devleti'nin tasfiyesi, muhtemel bir savaşın plânlarından birisi idi. Nitekim, 1917'de Kudüs'e giren İngiliz ordusu, son Haçlı Seferini başarıyla bitirmiş; bir sene sonra, İngiliz Başbakanı, savaşın nihaî hedefini açıklamıştır: "Türkler geldikleri yere, Asya'nın derinliklerine gideceklerdir". Türklerin Anadolu'da da kalmasına izin verilmeyecektir; çünkü 19. yüzyıl Avrupa'sı, Anadolu'nun Avrupa'nın bir parçası olduğunu arkeoloji, Rum ve Ermenilerin varlığı vasıtasıyla hatırlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yenildiği tarihte, Türk orduları, Cumhuriyetin sahip olduğu alandan daha büyük bir alanı kontrol altında tutmaktadırlar; ama, Anadolu'ya dönüş esas itibarıyla tamamlanmıştır. Ancak yaşanan süreç içinde, son sığınak olarak düşünülen Anadolu'nun da, Türkler için güvenli bir yer olduğunu söylemek mümkün değildir. Birinci Dünya Savaşı'nın, Anadolu Türklüğü'ne yönelik siyasi hedefi, Balkan Türklüğü'nün başına gelenin, yani aynı durumun Türkiye Türklüğü'nün de başına getirilmesi esasına dayanır. Yani, etnik olarak, işgallerle, soy kırımlarıyla, sürgünlerle Türklerin yok edilmesi hedeflenmiştir. Batı, bu hedefe oldukça yaklaşmıştır. 1920 yılında, dünya Müslümanlarının ancak % 2'si, 400 milyonun 10 milyonu, yani Sakarya ile Aras nehirleri arasında yaşayan Türkler özgürdür. Onlar da, kelimenin gerçek anlamında, bir ölüm kalım mücadelesi vermektedirler.

Büyük Zafer'den ancak beş yıl sonra, M. Kemal Atatürk, 1927'de, Büyük Nutuk'u, batıya karşı kazanılan savaşın nihaî bir galibiyeti temsil etmediğini, ancak, bir ateşkes olduğunu anlatan Gençliğe Hitabı ile bitirir. Çünkü, İstiklâl Savaşı'nı kazanan kadro, bütün bir batı emperyalizmini ağır bir askerî yenilgiye uğratmadığını; ancak, Bolşevik Devrimi'nden sonra ortaya çıkan yeni küresel şartlarla, savaş bıkkını ve sosyalizmin ideolojik tehdidi altında bulunan Batı Avrupa halklarının Anadolu'ya ordu sevk edememelerinin yarattığı koşullarda, çıkarabildikleri son ordu ile Yunan ordusunu yendiklerinin farkındadır. Bu nihaî bir galibiyet değil sadece ateşkestir. Bundan dolayı, Gençliğe Hitap, birgün Batı Avrupa'nın Türkiye'yi yine yenilgiye uğratabileceği ihtimali üzerine kurulmuş bir öngörü olarak yorumlanabilir.

1922 ile 1071 arasındaki 861 senenin özeti, bir ulusun, Türk milletinin, tek başına bir uygarlık adına, İslâm medeniyeti adına, birleşik bir kıtanın uluslarına karşı ve bir uygarlıkla yaptığı mücadeledir. Dünya tarihi boyunca, bir milletin birleşik bir uygarlıkla tek başına böyle bir mücadele verdiği görülmemiştir. Ancak bu 861 sene süren ve hâlâ bitmiş görünmeyen mücadele, Türk ulusunu çok yıpratmıştır ve hâlâ yıpranmanın derin izlerinin tam anlamı ile silindiğini söylemek mümkün değildir.

Batı uygarlığına karşı son savaşından Atatürk'ün önderliğinde galip çıkan Türkiye, Cumhuriyetin üzerine kurulduğu akılcı strateji ve küresel dengelerden azamî istifade

ile 1901-1921 arasındaki felâket koşullarından, bugün olduğu noktaya ulaşmıştır ve bu nokta gerek Türkiye gerek Dünya Türklüğü'nün son dört yüz yılda yakaladığı en olumlu tarih dilimidir.

2001 yılından tarihe bakarsak, Cumhuriyet, Türkiye halkı için ikinci bir Ergenekon olmuştur. 861 sene süren sürekli savaştan sonra, Atatürk'ün "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesine, kendisine karşı girişilen bütün dolaylı saldırı ve örtülü harp yöntemlerine rağmen, mümkün olduğunca sadık kalan Türkiye, Osmanlıdan devraldığı, 10 milyonluk, fakir, hastalıklı, bitap düşmüş ulusu, 75 milyonluk genç, sağlıklı, dinamik bir nüfusa ulaştırmayı başarmıştır. Anadolu Türklerinin sayısı 75 yılda yüzde 600 artmıştır.

2001 senesinde, Dünya Türklüğü'nün büyük bir bölümünün de bağımsızlığa kavuştuğunu görürüz. Kazakistan, Özbekistan, Azerbaycan, Türkmenistan, Kırgızistan bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Bu ülkeler, bütün olumsuzluklara rağmen, geçtiğimiz on yılı, Türkiye Cumhuriyeti'nin geçirdiği heyecan ile geçirmişlerdir. Dünya enerji kaynaklarının önemli bir bölümüne ve genç ve eğitilmiş bir nüfusa sahip olan bu zinde ülkeler önemli bir potansiyeli temsil etmektedirler.

MÖ başlayıp MS 3. bin yılın başına uzanan Türk tarihinin jeopolitik eksenini özetlersek, karşımıza çıkan manzara şudur: İlk bin yılda Türk tarihinin ana eksenini Asya'da dönmüştür. İkinci bin yılda özellikle Osmanlı çağlarında küresel bir hegemoni peşinde olması ve üç kıtaya yayılmasına rağmen, jeopolitik yayılmanın siklet merkezini Avrupa oluşturmuştur. İkinci bin yılın son iki yüzyılında ise amaç jeopolitik yayılım olmaktan çıkmış, Atatürk'ün kısa süren yönetimi hariç, Avrupa'ya ilhak politikası şeklini almıştır. Üçüncü bin yılın başında, Türkler için amaç ne Asya jeopolitiğine dönüş ne Avrupa'ya ilhak olabilir.

Olabilecek ve olması gereken, Avrasya'da konsolide olmayı sağlayacak bir jeostratejinin izlenmesidir. Türkiye, Avrasya'nın kardeş toplumları ile Azeriler, Gürcüler, Kürtler, Kazaklar, Kırgızlar, Türkmenler, Özbekler ve diğerleri ile; Araplar, Farmlar ve Ruslarla dostça bir etkileşim ve işbirliği içinde, kökleri bu coğrafyanın manevî ve maddî kültür unsurlarına dayanan bir jeopolitik üzerinde yeniden uyuyan Avrasya uygarlığını diriltmenin mücadelesini vermelidir.

Bu tespitin genel geçerli anlayışın temel kabullerinden tamamen ayrıldığı açıktır. Az gelişmiş ülkelerin siyasal seçkinlerinin ve kültürel yaşamının temel sorunu hegemonik dünyanın ürettiği ideolojik söylemin sınırları içinde düşünmeleridir. Bu tür bir düşünce tarzı akılcı olmaktan, yenilikçi olmaktan, sorgulayıcı olmaktan çok uzaktır. Bu düşünce tarzı esasen az gelişmiş ülke siyasal seçkinlerine düşüncelerinin kendilerine ait olduğu düşüncesini verir. Ama bu düşüncede özgün olan, milli olan, yerel olan hiçbir unsur yoktur. Gelecek için önerdiklerimiz gerçekçi görünmemiştir. Eğer gerçekçi olsaydı bu projeler tarihsel bir dönüşüm veya büyük bir olay olarak tarihe geçmezdi. Türkiye'nin bugün ihtiyaç duyduğu proje, kuru ve monoton bir gerçekçilik değil, rasyonel temelleri ve büyük bir coşkusu olan bir gelecek plânıdır. Gelecek, geçmişin karalanması ve küçümsenmesi üzerine değil, geçmişin kazanımları ve olumlu birikimleri üzerine inşa edilmelidir. Bu gelecek plânı, Türkiye'nin birikmiş ve kronikleşmiş ağır politik, ekonomik, sosyal ve etnik sorunlarına cevap niteliği taşıyacak, radikal çözümler olmak zorundadır. Nasıl, tıp, hastalıkların tedavisinde hastalığın seyrine göre, radikal tedaviler uyguluyor ve bu yöntemleri uygulaması uygulayan doktoru radikal yapmıyorsa, ağır toplumsal sorunları çözmek için radikal çözümleri uygulayan siyasal kadrolar da sadece uyguladıkları politikalar yüzünden radikal değildirler.

Bu noktada, yukarıda sorduğumuz sorunun cevabına dönebiliriz. Bir Avrasya uygarlığını nasıl yaratabiliriz sorusunun cevabına ancak, jeopolitiği, jeoekonomiyi, jeokültürü ve jeostratijiyi tarihsel bir ekseninde yorumlarsak ulaşabiliriz ki aşağıda bu yorum yapılmaya çalışılmaktadır. Ancak, bir Avrasya uygarlığı yaratılabilir mi, yaratılmalı mı hatta var mı sorularına cevap aramadan önce, böyle bir uygarlık arayışının Cumhuriyetin kuruluş ilkeleriyle ne ölçüde uyum içinde olduğunun teorik bir çerçevesinin araştırılması da kaçınılmaz bir gerekliliktir.

Atatürk ve Uygarlık Değişimi

Bir Avrasya uygarlığının öncülüğünü yapma misyonu, Mustafa Kemal'in ve Cumhuriyetin temel hedefleriyle de uyum içindedir. Atatürk döneminde gerçekleşen ve III. Selim'den beri devam eden Osmanlı-Türk uygarlığının modernleşme ve kendisini yenileme çabalarının toplamının ürettiği toplumsal fizyondan daha yoğun bir fizyon üreten reformlar (ki bunlar aynı zamanda bu 200 yıllık sürecin doğal bir sonucudur), bir uygarlık değiştirme değil, doğu ve Türkiye için yeni bir uygarlık atılım/arayışının ürünleridir. Cumhuriyetimizin kurucusu, "Türklüğün unutulmuş büyük medenî vasfının ve büyük medenî kabiliyetinin bundan sonra inkişafı ile geleceğin yüksek medeniyet ufkunda yeni bir güneş gibi doğacağına inanıyoruz" derken, basit bir batı uygarlığını taklit değil, yeni bir sentezle büyük bir uygarlık atılımını ifade etmektedir.

Önce Meiji Reformları daha sonrada II. Dünya Savaşı sonrası siyasal-toplumsal reformlarla tanrıların/dinlerini değiştirecek kadar köklü bir değişimden geçen Japonya'nın uygarlık değiştirdiğini hiç kimse ileri sürmezken, Kemalist Devrim'in hedefinin uygarlık değiştirmek olduğunu söylemenin ciddi bir teorik dayanağı yoktur. Esasen, Atatürk birçok vesileyle Cumhuriyet rejiminin batılılaşmaya çalışmadığını, hiçbir uygarlığı taklit edecek maymun olmadıklarını vurgulayarak, devrimin amacının 1000 yıllık bir uygarlık savaşını birleşik batı uygarlığına karşı, İslâm uygarlığı adına tek başına savunmak zorunda kalan bir ulusun, bu mücadelenin sonunda ulaştığı fiziksel tükeniş noktasından, ulusal bir restorasyon ile modernizenin bir sentezi üzerine oturan yeni bir arayış peşinde olduğunu ortaya koymuştur.

Kemalist Devrim'in öncelikli hedefi, hakim batı uygarlığına meydan okuyacak, küresel iddialara sahip, doğrudan bütün Müslümanlara veya Türklere seslenen bir alternatif uygarlık modelini bir meydan okuma olarak ortaya koymak olmamıştır. Esasen, genç Cumhuriyetin böyle fiziksel bir gücü de yoktur. Arayışın amacı, Türkiye Cumhuriyeti ulus-devleti için batı ile mücadele edebilecek modeli ve manevî temelleri oluşturacak bir ulusal uygarlık modeli oluşturmak olmuştur. Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu, DTCF gibi kurumlar bu arayışın bilimsel temellerini hazırlayacak kurumlar olarak tasarlanmışlardır. Güneş-Dil Teorisi gibi arayışlar, bu yeni uygarlık sentezinin ideolojik çerçevesine hizmet için ortaya atılmıştır.

M. Kemal, bu yeni ulusal uygarlık modelinin diğer Türk ve Müslüman halklara yol gösterebilecek bir model olduğundan bir an için dahi şüphe etmemiş, hatta Afganistan ve İran gibi çağın nadir bağımsız İslâm devletlerini, Türk modelini taklit konusunda cesaretlendirmiştir. Kemalist Devrim'in yeni bir insan tipi yaratmada tam anlamıyla başarıya ulaşamamasının nedeni; 200 yıldan bu yana geri çekilen, yıpranan ve yenilen bir uygarlığın insanların doku malzemesi olarak kullanılması ve bu doku malzemesinin onarılması için Atatürk'ün gereken zamana sahip olmamasıdır. Diğer bir ifadeyle, binanın mühendisliği mükemmel olmakla birlikte, kullanılan malzemenin yeterince takviye edilememesidir.

Atatürk'ten sonra gelen siyasal seçkinlerin Atatürk'ün çizgisini yeterince derinliğine kavradıkları ve sürdürdükleri söylenemez. Bu da milletin ve değerlerinin onarılmasını engellemiştir. Nasıl eski Yunanlıların dünyası Sicilya ile Hazar Denizi arasında kısıtlı ise Türk politikacılarının, diplomatlarının ve askerlerinin dünya algılaması, Anadolu ile sınırlı olmuştur. Bu sınırlılık, kendisini sürekli anlamsız ve içeriksiz bir "başkalarının bir karış toprağında gözümüz yok" söylemi üzerine oturtmuştur. Atatürk'ün haklı bir savunma stratejisini ifade eden "Yurtta sulh cihanda sulh" anlayışının içi boşaltılarak içeriksiz ve anlamsız bir doğmaya dönüştürülmüştür. Bütün bu yaklaşımın neticesinde Türkiye'nin savunma stratejisi, ulusal sınırlardan hatta sınırların içinden başlayan bitkisel bir savunma anlayışına dayanmıştır. Oysa, İnönü'den bu yana devam eden bu anlayış, Türkiye'nin güvenliğini tehdit altına aldığı gibi Atatürk'ün aktif ve sınır ötesinden savunmayı başlatan anlayışından da çok farklıdır. Jeokültürel dinamikler, Soğuk Savaş öncesi, Soğuk Savaş ve Soğuk Savaş sonrasında Türkiye'nin savunma konsepti içine yerleştirilmiş olmasına rağmen, yine Atatürk dönemi hariç ne yazık ki, yeterince anlaşılammıştır. Atatürk ise Türkiye dışındaki Osmanlı bakiyesi Türk varlığını, asimilasyona direnecek kadar güçlü oldukları yerlerde Türkiye'nin savunma ve dostluk köprüleri olarak görerek, geri çekmeyerek, kültürel dinamiklerin jeopolitiğe eklenmesini gerçekleştirmiştir.

Türkiye, jeopolitik bir alan olarak Mustafa Kemal'e küçük gelmiştir. Mustafa Kemal, Türkiye'yi savunmak için nüfus yoğunluğu, toprak genişliği, zenginlik, teknoloji ve askeri güç açısından zayıf görmektedir. Böyle bir ülkeyi tek başına, sadece ulusal kaynaklara dayanarak ve ulusal sınırlardan hareket ederek savunmaya kalkmak, Atatürk için başvurulacak en son yoldu. Böyle bir zorunlulukla karşı karşıya kalındığında, Anadolu'nun coğrafi derinliği, düşmanın içine çekileceği, yıpratılacağı ve geri püskürtüleceği bir strateji bileşeni olarak değerlendirilmişti. Atatürk tarafından, esasen, Ankara'nın başkent olarak seçilmesinde bu askeri anlayışın izleri görülür. Ancak Atatürk'ün Türkiye'yi savunmak için tercih ettiği strateji, ileri doğru savunmaydı. Bunun için Anadolu'ya yönelecek her hareketi ulusal sınırların çok ötesinde karşılayan dış hatlar oluşturulması lâzımdı. Atatürk'ün Balkan ve Saddabat Paktı arayışlarının amacı, bu dış hatların oluşturulması, Türkiye'nin etrafında, Türkiye'nin de içine birikimini koyacağı bir güvenlik havzasının oluşturulmasıydı.

Daha sonraki dönemde, Türkiye, anlamlı kullanıldığı zaman en etkili silahlardan birisi olan jeokültürü, henüz ne anlamış ne de yeterince dış politikasında etkin bir araç olarak kullanmıştır. Oysa jeokültür, Türkiye'nin Avrasya'da sahip olduğu tarihsel, kültürel, etnik derinliğin ve köklerin kendisini en belirgin olarak ortaya koyduğu alandır. Ancak jeokültürü etkin olarak kullanabilmek, bahsedilen kültürün farkında olmaya, o kültürü yaşamaya, anlamlandırabilmeye bağlıdır. Cuma namazının kaç rekât olduğunu bilmeyen bir siyasal elitin Orta Doğu'ya yönelik bir jeokültürel politika geliştirmesine veya Manas Destanı ile heyecanlanmayan bir diplomatın Türkistan'a yönelik bir jeopolitik açılım geliştirmesine imkân yoktur. Esasen, Türkiye'nin jeokültürel dinamiklerini etkin bir şekilde kullanmasının önündeki en büyük engel, kendi kültürüne yabancılaşmış siyasal seçkinlerin, jeokültürü bir etkinlik aracı olarak deşifre edememesidir.

Öte yandan, geçtiğimiz on yılda Avrasya'da yaşananlar ve kazanılan deneyimler Türkiye'nin jeokültürü daha etkili bir şekilde kullanmasına uygun bir zemin hazırlamıştır. Burada deneyim ve yaşanmışlık ile kastedilen, öncelikle Türk Dünyası'nın Türklüğünü, kültürünü ve köklerini keşfişi anlamında aldığı yol ve sonra Türkiye'nin anılan on yılda sistematik olmasa dahi kazanmış olduğu jeokültürel deneyimlerdir. Ancak, halen eksik olan ve geliştirilmeye muhtaç olan, tutarlı, iç

bütünlüğü olan, Türkiye'nin iç kimliği ile uyumlu, bu kimliğin uzantılarına doğru eklenilen bir jeokültür teorisidir. Bu teorik çerçevenin oluşturulması, Türk aydınlarının Avrasya aydınları, Türk halkının Avrasya halkı ile birleşmesinin yol göstericisi olarak hizmet edeceği gibi, yeni bir bütüncül Avrasya kimliğinin oluşturulmasının da temel aracı olarak hizmet edecektir.

Bu teorik çerçeve, Osmanlı mirası üzerinde oturan ve 21. yüzyılın başında ulusal kimliğinin temel parametrelerini dinamik bir şekilde ve dışa dönük olarak kullanmak zorunda olan Türkiye'nin tutarlı bir ulusal kimlik oluşturmasının da kullanacağı bir araç olacaktır. Bu çerçeveden bakıldığında, Türkiye'nin jeokültürel bir teorik çerçeveye ve buna dayanan jeokültürel bir stratejiye hem Anadolu'nun ulusal kimliğini içinden geçtiği çalkantıdan ve bunalımdan çekip çıkarmak için hem bugün bizim zaaf/zayıflık ve istismar noktaları olan hususları bir güç, bir dış etkinlik aracı haline getirmek için ihtiyacı vardır.

Böyle bir jeokültürel stratejiye sahip olmak, Türkiye'ye farklılıkları yönetebilmek, onları ortak hedeflere doğru iş birliği içinde yöneltmek ve hedef üzerinde teksif etmek imkânını verecektir. Ama bu strateji aynı zamanda mevcut farklılıkları en aza indirgeme, birleşme noktalarını güçlendirme, bütünleşmeyi doğal bir zemin üzerinde ilerletme imkânını da tanıyacaktır.

Türk siyasal eliti, 20. yüzyılın başında Cumhuriyeti şekillendirirken, haklı olarak, son 200 yılda farklılıkların hep dış güçler tarafından bir istismar aracı olarak kullanıldığından hareketle, mümkün olan en türdeş siyasal kimliği oluşturmaya yönelmiştir. Bu yeni siyasal kimliğin etnik altyapısını Müslümanlar (Hıristiyan Türkleri dışlayacak şekilde) oluşturmuş, üst yapıyı ise siyasal Türk kimliği teşkil etmiştir. Kemalist Devrim, bütün eleştirilere ve PKK'nın Cumhuriyetin ulusal kimliğinde yarattığı bütün tahribata rağmen büyük bir başarıyı temsil etmektedir.

Ancak 21. yüzyılın başında Cumhuriyet kimliği, kapsayıcılığını artırarak, içeriğini demokratikleştirerek, ancak türdeşliğini kültürel kodlar üzerinde güçlendirerek, Avrasya'ya güç projeksiyonu yapabilen bir kimlik hâline gelmelidir. Bütün bunların mümkün olması Türk siyasal seçkinlerinin, jeokültürel dinamikleri ve süreçleri kavraması, teoretize etmesi, nihayet bu teorik yapıdan strateji üretmesi ile mümkündür.

Türk tanımı, Türkiye Cumhuriyeti'nin yapısı dışına çıkarılarak alt-kıtasal bir sistem olan Avrasya çerçevesinde ele alınmalıdır. Böylece Türklük, jeokültürel bir yaklaşım ile bir Avrasya kimliği çerçevesinde, Kafkasya'nın, Balkanlar'ın üst Orta Doğu'nun ve Orta Asya'nın, Afganistan'ın bütün Müslüman halklarını kapsayacak şekilde genişletilmelidir. Kültür, stratejik bir veri ve eylem aracı olarak görülmeli, Avrasya'nın ortak kültür dokusu hızla birbirine eklenmelidir. Dil, folklor, halk inançları bilinçli bir düzenleme ile yoğun bir etkileşim içine girmeli ve birleştirici unsurlar olarak kullanılmalıdır. Hâlen anılan coğrafyada aynı köke sahip dil, folklor ve diğer kültür unsurları, yan yana yaşamalarına rağmen gereken etkileşim ve paylaşım içinde değildirler. Bu, en belirgin şekilde dil alanında göze çarpmaktadır.

Jeokültürel strateji, hem kültürel dokuyu kavrayarak içine oturtacağı teorik bir çerçeveye hem bu teorik çerçevenin stratejik yorumuna ihtiyaç duymaktadır. Ama tespit edilen stratejinin uygulanabilmesi için uygun bir eğitim sisteminin varlığına, etkin ve yaygın bir TV-radyo sistematiğine, popüler kültürün araçlarının en yoğun ve etkin şekilde kullanımına gerek vardır.

Ancak, bütün bunların yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Bunların ötesinde aydınlar arasında yoğun bir etkileşim için gereken platformlar oluşturulmalı, kültür heyetleri/dernekleri etkileşim için kullanılmalıdır. Üniversiteler arasındaki etkileşim, jeokültür stratejisinin entelektüel boyutunu destekleyen bir araç olarak kullanılmalıdır.

Türkiye Jeopolitiğinden Avrasya'ya Açılım

Jeopolitik kelime anlamı ile, coğrafya ve siyasetin birlikteliğinin oluşturduğu siyasal, askeri alandır. Ancak, jeopolitiği, sadece coğrafya ve siyasetin alanı içine sıkıştırmak, jeopolitiğin doğru değerlendirilmesini engeller. Jeopolitiği belirleyen husus, coğrafya ve politika olduğu kadar, coğrafya ile politikanın tarihe ve kültüre dayanan yorumu ve algılamasıdır. Türkiye jeopolitiğinin de bu çerçevede yorumlanması doğru anlaşılma için kaçınılmazdır. Ancak öncelikle jeopolitiğin fiziksel esasları açısından yorumlanması gerekmektedir.

Ülkelerin, jeopolitik yapıları itibarıyla, dört sınıfta toplandığı görülmektedir. Bunlar sırası ile: a) Kıtasal jeopolitikler, b) Kıyısal jeopolitikler, c) Ada jeopolitikleri, d) Merkezî jeopolitikler olarak tanımlanmaktadır.

Kıtasal jeopolitik, çok geniş bir coğrafyaya yayılmış devletlerin sahip olduğu bir jeopolitiktir. ABD, Kanada, Çin, Hindistan, eski SSCB ve Rusya Federasyonu kıtasal jeopolitiğe sahip ülkelerdir. Kıyısal jeopolitik ise bir ülkenin jeopolitiğinde denizlerin, boğazların, deltaların, derin ve uzun nehirlerin önemli rol oynadığı jeopolitiğe verilen addır. Ada jeopolitiği, devletin bir ada üzerinde yerleşmesi durumunda söz konusudur. Merkez jeopolitiği ise diğer ülkelerin kara sınırları ile çevrilmiş olan ülkelerin sahip oldukları jeopolitiktir.

Türkiye, dünya adası diye de anılan Asya-Avrupa-Afrika'nın kesişme noktasında, kıyısal özellikler içeren, ancak ağırlıklı olarak, merkezî bir jeopolitik yapıya sahiptir. Merkezî jeopolitiğe sahip olan ülkeler hem gelişme hem çevrelerinden gelecek tehditleri doğmadan önleme ihtiyacı hem de kuşatılma kompleksi taşırlar.

Bu coğrafya, üzerinde bulunan güçlü ulusa, Kafkasya, Balkanlar, Orta Doğu ve Orta Asya'da etkin olma imkânı vermektedir. Esasen Kafkaslar, Erzurum plâtosunda sona erer. Orta Doğu ise Türkiye'nin GAP bölgesini içine alarak sona eren bir coğrafyadır. Balkanların doğudaki doğal sınırı İstanbul'dur. Bu coğrafya üzerindeki zayıf uluslarinsa iki seçeneği vardır. Eğer çok zayıf iseler bu coğrafyaya gömülürler. Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Anadolu'ya gömülen ulusların mezarlığıdır. Ancak bu coğrafyadan dışarıya güç projeksiyonu yapamayacak kadar güçsüz, fakat bu coğrafyaya kimseyi sokmayacak kadar güçlü ise bu coğrafyayı kilitler. Türkiye Cumhuriyeti bugün Anadolu coğrafyasını kitlemektedir.

Türkiye'ye sadece bu coğrafya değil; aynı zamanda, tarihsel birikimi, bu birikimin Ankara'da ve bu coğrafya üzerinde sahip olduğu psikolojik etkileri ile Türkiye ve çevresinin demografik yapısı önemli bir güç ve tehdit olarak algılanma imkânı vermektedir.

Türkiye'yi çevreleyen komşu coğrafyalarda bulunan 7 milyon Azerî Türkü, 30 milyon İran Türkü, 1 milyon Gürcistan Türkü, 1 milyon Bulgaristan Türkü, 2.5 milyon Irak Türkü ve 250 bin Batı Trakya Türkü, Türkiye nüfusu ile birlikte değerlendirildiğinde ortaya 107 milyonluk bir kitle çıkmaktadır. Bu coğrafyanın merkezinde oturan Türkiye'nin ulusal güç kaynaklarını israf etmeyerek, anlamlı bir şekilde örgütleyerek kullanması durumunda, Türkiye'den yayılacak enerjinin çevreyi etkilememesi mümkün değildir.

Bir merkez çevresinde ortaya çıkan bu yapı, dikkate alınması gereken jeopolitik bir güç unsurudur ve Ankara, gerçek olan bu durumu böyle algılasın veya algılamasın,

birçok başkent, bunu, dikkatle üzerinde durulması gereken bir husus olarak değerlendirmektedir. Türkiye ise bu olguyu saldırgan, komşularını tehdit eden, barışı tehlikeye düşüren bir politik çerçeve olarak değil, Türkiye ile komşuları arasında bir barış köprüsü, daha yoğun işbirliği ve ekonomik gelişmenin aracı olarak kullanma başarısını göstermelidir.

Halen Ankara'nın böyle bir yaklaşımdan çok uzak olduğu görünmektedir. Türkiye, komşuları ile ticaret yapmayan bir ülke görünümü vermektedir. Ermenistan hariç Türkiye'nin komşularının ithalât-ihracat toplamı 290 milyar dolardır ve Türkiye'nin bu ticaret içindeki payı ancak % 3'tür. Bu bile bize Türkiye'nin ne kadar büyük bir kapasiteyi atıl bıraktığını göstermektedir.

Türkiye, Ermenistan ile sorunlarını bir Avrasya diyalogu anlayışı çerçevesinde çözerken, öte yandan sadece Ermenistan ve Azerbaycan Türk halkının bedelini ağır ödediği Karadağ ve işgalin sona ermesi konusunda da aktif bir tavır içinde olmalıdır. Aynı aktif tavır, Gürcistan-Abhazya, Gürcistan-Güney Osetya ile Rusya Federasyonu-Çeçenistan sorunlarının çözümünde de gösterilmeli, bu sorunlar aktif Türk desteği ile çözülmelidir.

Ancak, Türkiye'nin yönelmesi gereken alan sadece çevresindeki yakın komşuları değil, Türkiye gibi Türkiye'nin de komşuları ile kültürel, sosyal, coğrafi, tarihsel bir bütünlüğü yansıtan, ekonomik bir işbirliği için uygun bir zemin oluşturan bir coğrafyadır. Bu coğrafya, Kafkasya, Orta Asya, İran, Rusya, Balkanlar, Moğolistan alanına yayılan bir Avrasya coğrafyasıdır. Anılan coğrafya 23.5 milyon km²'lik alanı kapsamaktadır. Bu bölgede 430 milyon insan yaşamaktadır ve bölgenin toplam GSMH'sı 650 milyar Amerikan Doları, dış ticaret hacmi 375 milyar Amerikan Dolarıdır.

Bu coğrafyanın halkları arasında sonu gelemeyen, kısır, yıpratıcı ve kaynakları tüketici anlamsız rekabetlerin ve çatışmaların içine düşmekten ısrarla kaçınmalıdırlar. Bölgenin kaynakları ve dinamizmi bölge insanının refahı, bölgenin kalkınması, dünya pazarına ve teknolojik gelişmeye daha güçlü bir şekilde katkıda bulunmak üzere yönlendirilmelidir.

Türkiye'nin Avrasya'nın somutlaşması doğrultusunda çalışmaları ve politikaları güçlendirmesi, etkin bir Avrasya gücü haline gelebilmesi ancak çok yönlü, çok kanallı ve çok seviyeli bir dış politika izlemesine bağlıdır. Ayrıca başarılı bir Avrasya politikası, başarılı bir Orta Doğu, başarılı bir Balkanlar ve belki de hepsinden önemlisi başarılı bir Avrupa Birliği politikasına bağlıdır.

Başarılı bir Avrasya politikası ise Türkiye'nin Avrasya'da ve çevresine barış ihraç eden bir ülke olmasına bağlıdır. Ancak, barış ihraç etmek ve yansıtmak, güçlü olmaya, kararlı olmaya bağlıdır. Güçle desteklenmeyen hiçbir diplomatik girişimin ciddi bir değeri yoktur. 2000'li yıllarda Türkiye ile Suriye arasında başlayan barış atmosferinin kökeninde 1998'de Ankara'nın Şam'ı savaş ile tehdit etmesi vardır. Türkiye, komşuları ile sorunlarını adil ve hızla çözebilecek bir yaklaşım içinde olmalıdır. Ankara sadece kendisi ile komşuları arasında değil, komşuları arasındaki ihtilâfların çözümüne de ısrarla katkıda bulunacak bir tavır sergilemelidir.

Avrasya'da Türk Faktörü

Bütün bunların yanında anılan Avrasya coğrafyasında yedi bağımsız Türk Cumhuriyeti, yani Türkiye, Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan,

Türkmenistan ve KKTC, 4.721.535 km²'ye yayılmıştır ve bu devletlerin toplam nüfusu 126 milyondur. Bu yedi devletin GSMH'sı 245,3 milyar Amerikan Dolarıdır.

Ayrıca, Avrasya alanında var olan ve özerk bölge ve cumhuriyet olarak örgütlenmiş Altay, Başkurdistan, Tataristan, Hakasya, Saha, Taymır, Tuva, Çuvaş, Gagauz Eli, Doğu Türkistan, Kırım, Karaçay-Çerkez, Kabardey-Balkar Cumhuriyetleri 6.000.403.000 km²'ye yayılmaktadır ve bu coğrafyada yaşayan 60 milyon nüfusun 33 milyonunu Türk halkları oluşturmaktadır ve anılan bölgenin GSMH'sı 47 milyar Amerikan Dolarıdır.

Buna Gürcistan'da 500 bin, Çeçenistan'da 17 bin, Dağıstan'da 336 bin, Krasnodor'da 35 bin ve Stavropol'daki 172 bin Türk'ü eklersek Kafkasya'da 1 milyon 60 bin, Tacikistan'da 1.9 milyon, Afganistan'da 8.5 milyon olmak üzere Orta Asya'da bağımsız devletler hariç 10.5 milyon Türk yaşamaktadır.

İran'da 30 milyon, Irak'ta 2.5 milyon, Suriye'de 1 milyon Türk, Avrasya-Orta Doğu fay hattında 33.5 milyon Türk'ün yaşadığını göstermektedir. Buna Balkanlarda yaşayan 2 milyon Türk de eklendiği zaman, Avrasya'da 11.124.560 km²'lik bir alana, yani neredeyse Avrasya'nın yarısına, yayılmış olarak yaşayan 205 milyon Türk Avrasya'nın ana halklarından birisi olarak yer almaktadır.

Avrasya'daki Türk varlığı Avrasya coğrafyasının entelektüel, sosyolojik, kültürel, ekonomik gelişimi için kaçınılmazdır. Avrasya'daki Türkler, Avrasya içinde Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan ve Kırgızistan ile hem bir blok hem de Avrasya'nın değişik ülkelerindeki özerk yapılarla bir dağınıklığı temsil etmektedir. Her ikisi de Avrasya'nın bir barış ve gelişme alanı olması için kaçınılmaz ve gereklidir. Esasen, Ruslar da aynen Türkler gibi, Avrasya'da hem bir bloğu hem de bir dağınıklığı temsil ederler. Geçtiğimiz üç yüz yılda Rus emperyalizminin ileri karakolları olarak yayılan Avrasya'daki Rus diyasporası, 21. yüzyılda Avrasya'nın barış içinde gelişimi için bir faktör olarak ortaya çıkmalıdır.

Ekonomik Entegrasyon Modeli Olarak Avrasya

Şurası muhakkaktır ki, malî altyapısı olmayan hiçbir siyasi proje gerçekleşemez. Bu açıdan bakıldığında Avrasya ekonomik gelişmişliği ve entegrasyonu ile ilk bakışta hiç de cesaret verici değildir.

ABD'nin tek başına GSMH'sının 9646 milyar Amerikan Doları, Almanya'nın ise 2057 milyar Amerikan Doları olduğu göz önünde tutulursa gerek Avrasya'daki Türk halklarının gerek Avrasya halklarının ürettiği toplam zenginliğin, teknolojik ve bilimsel gelişmişlik seviyelerinin oldukça mütevazı olduğu görülebilir. Yedi Türk Cumhuriyetinin toplam GSMH'sı 245,3 milyar Amerikan Doları iken, Rusya Federasyonu'nun GSMH'sı 241 milyar Amerikan Doları, İran'ın 104,6 milyar Amerikan Doları olduğu göz önünde tutulursa, Avrasya'nın GSMH'sı 600 milyar Amerikan Dolarıdır ki, bunun yukarıda anılan ülkelerin ürettiği zenginlikle karşılaştıramayacağı görülür.

Bununla birlikte Avrasya halkları büyük bir insanî ve ekonomik zenginlik potansiyeline sahiptirler. Bölgenin önde gelen uluslarından Ruslar, teknolojik ve bilimsel gelişmişlik açısından yukarıda anılan bölgelerin hiçbirisinden geri bir seviyeyi yansıtmamaktadırlar. Türkiye ise serbest piyasa ekonomisinin incelikleri konusunda geniş bir bilgi birikimine sahiptir. Gerek Avrasya genelinin gerekse Avrasya Türk halklarının sahip oldukları geniş yer altı ve yer üstü zenginliklerinin

dünya pazarına daha güçlü bir şekilde eklemlenmesi, bölgenin hızla zenginleşmesi anlamına gelecektir.

Bunlardan daha da önemlisi, Avrasya'daki ekonomik gelişmenin ve entegrasyonun önündeki en büyük engel olan Avrasya ülkelerinin kendi aralarındaki anlamsız ve kısır, kaynak tüketici çatışmalarıdır. Eğer Avrasya ülkeleri, gittikçe azalan bu tavırlarını terk edip, ekonomik işbirliği fikrini geliştirirlerse ortaya çıkacak ekonomik dinamizmin Avrasya coğrafyasını aşan bir boyutu olacağından şüphe yoktur.

Sonuç

Avrupa Birliği ile özel bir ilişki geliştiren bir Türkiye'nin Avrasya-AB denkleminde bir itici ve yönlendirici işlev yüklenmesi kaçınılmaz olacaktır. Yukarıda da vurgulandığı gibi, 3. bin yılda Türkiye'nin Avrasya'da misyon yüklenmesi, AB ile ilişkilerini sona erdirmeyecek, ancak daha sağlıklı bir zemin üzerinde, daha da yoğunlaştırarak sürdürmesine zemin olacaktır. Türkiye, Avrasya ile Avrupa'nın kaynaklarının birleştirilmesi, her iki kıtanın imkânlarının birleştirilmesi ve etkin kullanımı için en uygun yapılanmayı oluşturacaktır.

Aynı şekilde ABD ile iyi ilişkiler içinde olan bir Türkiye, Avrasya'da ABD karşıtı bir ittifakın oluşmamasının da güvencesi olacaktır. Böyle bir Avrasya yapılanmasının, 21. yüzyılda büyük ölçüde kaçınılmaz olan ABD-Çin, ABD-AB ve ABD-Hindistan rekabetinde bir barış ve denge alanına dönüşmesi büyük bir ihtimaldir.

Türkiye, 21. yüzyılın en dinamik alanlarından birisi olacağı şimdiden belli olan Avrasya alanının oluşmasında politik, ekonomik, sosyal, kültürel öncülüğü üstlenerek, 3. bin yıla Türklüğün yeni misyonu ile başlamalıdır. Türklüğün 3. bin yıldaki başarısı, Türk tarihinin başlangıcından 1999'un sonuna kadar geçen zaman diliminde olduğundan daha az olmayacaktır.

DİPNOTLAR

- * Türk Yurdu Dergisi Ocak 2003 Cilt 23, Sayı 185'de yayınlanmıştır.
- 1 Bu bölümdeki bütün tarihsel veriler de Yılmaz Öztuna, *Türkiye Tarihi*, Cilt 5-6-7-8, Ötüken Yayınevi, Ankara eserinden yararlanılmıştır.
- 2 Benzer bir yorum için bk. Hocaoğlu, Durmuş, "Avrupa Birliği Projesi ve Bağımsızlık Bilinci", *Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri Sempozyumu*, Ankara Ticaret Odası Yayını, Ankara 2001, s. 333.

AVRASYA STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ (ASAM)

Bugün Ankara'da dünyanın en büyük stratejik araştırma merkezlerinden birisi olarak çalışan Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) 1993 senesinde İstanbul'da Avrupa-Asya Birliği Türk Ekonomik Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Vakfı'nın oluşturulması ve 1994'de Ankara'da Avrasya Dosyası adlı uluslar arası ilişkiler dergisinin yayına başlamasına kadar geri gitmektedir. ASAM, 1999 senesinde çalışmalarını, kadro yapısını genişleterek yeni bir aşamaya taşıdı.

ASAM, uluslararası ilişkiler, jeopolitik incelemeler, güvenlik araştırmaları, askeri-stratejik araştırmalar, uluslar arası ilişkiler teorisi, bölgesel ihtilaflar, uluslar arası sorunlar, savaş ve barış, düşük yoğunluklu çatışma, uluslar arası ekonomi, tarihsel incelemeler, finans hareketleri ve kuruluşları inceleyen bir stratejik araştırmalar merkezidir.

ASAM anılan çalışmalarını bölgesel araştırma masaları, işlevsel araştırma masaları, enstitüler, alt komisyon ve gruplar aracılığı ile sürdürür. ASAM'ın bünyesinde yer alan birimler şunlardır.

A) Bölgesel Araştırma Masaları

- 1) Ortadoğu Araştırmaları
- 2) Kafkasya Araştırmaları
- 3) Balkan Araştırmaları
- 4) Türkistan Araştırmaları
- 5) Uzakdoğu-Pasifik Araştırmaları
- 6) Rusya-Ukrayna Araştırmaları
- 7) Avrupa Araştırmaları
- 8) Amerika Araştırmaları
- 9) Türkiye Araştırmaları

B) İşlevsel Araştırma Masaları

- 1) Jeopolitik ve Strateji Araştırmaları
- 2) Uluslar arası Ekonomi Araştırmaları
- 3) Enerji Çevre ve Teknoloji Araştırmaları
- 4) Uluslar arası İşletme ve Stratejik Yönetim Araştırmaları
- 5) Terör ve Çatışma Araştırmaları
- 6) Bilgi Mühendisliği Araştırmaları
- 7) Etnik Grup Araştırmaları

C) Sürekli Alt Komisyonlar ve Gruplar

- 1) Güvenlik Araştırmaları Grubu
- 2) İstihbarat Değerlendirme ve Analiz Alt Komisyonu
- 3) Su Araştırmaları Alt Komisyonu
- 4) Basın Yayın Eşgüdüm Çalışmaları Alt Komisyonu

D) Enstitüler

- 1) Ermeni Araştırmaları Enstitüsü

2) Tarih Araştırmaları Enstitüsü

ASAM bu yapılanması ile Türkiye'nin milli menfaatlerinin gerçekleşmesinin önündeki fırsat ve engelleri, güvenliği tehdit eden hususları tespit ve analiz etmeyi hedeflemektedir. ASAM bilimsel temele sahip politikalar üretmek, bunları gerek karar alıcılar gerek kamuoyu ile paylaşarak, ulusal güvenlik kültürünün geliştirilmesini amaçlamaktadır. Merkez bu çalışmaları ile bölgesel ve küresel istikrar ve barışa hizmet etmeye çalışmaktadır.

Merkezde 26 dil konuşulmakta, Tokyo'dan Washington'a uzanan alanda 286 televizyon kanalı izlenmektedir. ASAM, aylık ve üç aylık olarak Ankara ve Londra'da yayınladığı Türkçe ve İngilizce bir dizi periyodüğün yanında, yine Türkçe ve İngilizce olarak rapor ve kitap yayını da yapmaktadır.

Dünyanın bütün büyük think-tankleri ile değişik projeler çerçevesinde işbirliği içinde çalışan ASAM, hızla dünyada tanınan ve önem verilen bir stratejik araştırma merkezi haline gelmektedir.

Prof. Dr. Ümit Özdağ'ın Bilimsel Çalışmaları

Kitaplar

- 1 Atatürk ve İnönü Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri, Gündoğan Yayınları, Ankara 1990
- 1 Değişen Dünya Dengeleri ve Basra Körfezi Krizi, Hikmet Neşriyat, İstanbul 1990
- 1 Menderes ve İnönü Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilâli, Boyut Yayınları, İstanbul 1996
- 1 Türkiye, Kuzey Irak ve PKK (Bir Gayri Nizami Savaşın Anatomisi) ASAM Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara 2003
- 1 Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Jeopolitik İnceleme, ASAM Yayınları, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara 2003
- 1 Low Intensity Conflict in Turkey, Frank Cass, Londra 2003
- 1 Terörizm İncelemeleri, (Teori, Örgütler, Olaylar) (Prof. Dr. Osman M. Öztürk ile birlikte editörlük) ASAM Yayınları, Ankara 2001
- 1 Avrasya Jeopolitiğinden Türk Milliyetçiliğine, (yayına hazırlanıyor)
- 1 PKK ve Terör Sürecinin Gelişimi, (yayına hazırlanıyor)
- 1 Stratejik İstihbarat, (yayına hazırlanıyor)
- 1 Avrupa Birliği'nin Türkiye Politikaları, ASAM Yayınları, Ankara 2003
- 1 Irak'ta Amerikan ve Türk Politikaları, ASAM Yayınları, Ankara 2003
- 1 Türk Tarihinin ve Geleceğinin Jeopolitik Çerçevesi, ASAM Yayınları, Ankara 2003
- 1 3 Kasım 2002 Seçimleri ve MHP, ASAM Yayınları, Ankara 2003

Tercüme Eserler

- 1 Bilim Bilgeliğın Savaşı, F. Nietzsche, İmge Kitapevi, Ankara 1990
- 1 Gelecekteki Felsefe, F. Nietzsche, İmge Kitapevi, Ankara 1994
- 1 Tan Kızılığın, (Ahlâksal Önyargılar Üzerine Düşünceler), F. Nietzsche İmge Kitapevi, Ankara 1997
- 1 Siyasi İslam ve Panislamizm, (Prof. Dr. Mümtazer Türköne ile birlikte) Rehber Yayınları, Ankara 1993